

ELŻBIETA SZCZOT

Lublin

DOPUSZCZANIE DO KOMUNII ŚW. WIERNEGO KATOLIKA PODLEGAJĄCEGO NORMIE KAN. 915 KPK*

I. REGULACJE PRAWNE CIC 1917

Zgodnie z obowiązującym od 1983 r. prawem do Komunii świętej nie należy dopuszczać tych, którzy są ekskomunikowani lub podlegają interdyscyktowi, po wymierzeniu bądź deklaracji kary, jak również innych osób trwających z uporem w jawnym grzechu ciężkim¹. Treść tego kanonu adresowana jest do szafarzy sakramentów, a w szczególności szafarzy Komunii świętej, czyli tych, którzy decydują o dopuszczeniu do niej poszczególnego wiernego. Jedy-
nym źródłem przytaczanym w przypisie źródłowego wydania Kodeksu do kan. 915 KPK 1983 jest can. 855 CIC². Kanon ten w sprawie dopuszczania do Eucharystii stanowił, iż należy powstrzymać od niej tych, którzy są publicznie niegodni, tzn. ekskomunikowani, podlegają interdyscyktowi oraz w sposób jawny są zniestawieni, chyba że stwierdzono ich pokutę i poprawę oraz zadośćuczynili oni wcześniej publicznie zgorszeniu. Szafarz mógł odmówić udzielenia sakramentu również grzesznikowi tajemnemu, jeśli nie stwierdził jego poprawy; nie mógł tego natomiast uczynić, gdy prosił publicznie i nie można go było pominąć bez zgorszenia³. Tekst ten zawarty

* Artykuł ten jest poszerzoną wersją komunikatu wygłoszonego 28 kwietnia 1997 r. we Wrocławiu na dorocznym spotkaniu wykładowców prawa kanonicznego pt. *Udzielanie Komunii św. katolikom żyjącym w związkach niesakramentalnych*.

¹ Kan. 915.

² *Codex Iuris Canonici, fontium adnotatione et indice analytico-alphabetico auctus*, Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Authentice Interpretando, Libreria Editrice Vaticana 1989, can. 915.

³ CIC 1917, can. 855 § 1: „Arcendi sunt ab Eucharistia publice indigni, quales sunt

był już w „Rytuale rzymskim” z 1614 r., który do osób zniesławionych zaliczał przykładowo: nierządnice, konkubinariuszy, lichwiarzy, wróżbitów, wieszczów i bluźnierców⁴.

Prace nad reformą Kodeksu po Soborze Watykańskim II przyniosły pewne zmiany. Do Schematu prawa o sakramentach z 1975 r. wprowadzono nową formułę, która stanowiła, iż do celebracji Najświętszej Eucharystii albo do Komunii świętej nie należy dopuszczać tych, którzy trwają w jawnym grzechu ciężkim⁵. Natomiast w Schemacie z 1980 r. w can. 867 zapisano: „Do Komunii świętej nie należy dopuszczać tych, którzy zgrzeszyli ciężko i publicznie, i w sposób jawny trwają w uporze”⁶. W dyskusji nad Schematem w 1981 r. niektórzy z konsultorów proponowali, aby w tym miejscu znalazł się tekst przewidujący możliwość dopuszczania do Komunii świętej osób rozwiedzionych żyjących w ponownych związkach. Propozycji tej jednak nie przyjęto, ponieważ wszyscy zgodzili się, iż kompetentna do rozstrzygnięcia tej kwestii nie jest Komisja, tylko *Stolica Apostolska*⁷. Ostatecznie

excommunicati, interdicti manifestique infames, nisi de eorum poenitentia et emendatione constet et publico scandalo prius satisfecerint”: § 2: „Occultos vero peccatores, si occulte petant et eos non emendatos agnoverit, minister repellat: non autem, si publice petant et sine scandalo ipsos praeterire nequeat”.

⁴ *Rituale Romanum Pauli V Pontificis Maximi iussu editum, atque a fel. Recordat. Benedicto XIV, auctum et castigatum*, editio novissima, Bassani 1773, s. 52, nr 8: „Fideles omnes ad sacram Communionem, admittendi sunt, exceptis iis, qui iusta ratione prohibentur. Arcendi autem sunt publice indigni, quales sunt excommunicati, interdicti, manifestique infames: ut meretrices, concubinarii, foeneratores, magi, sortilegi, blasphemi, & alii eius generis publici peccatores; nisi de eorum poenitentia & emendatione constet & publico scandalo prius satisfecerint”; nr 9: „Occultos vero peccatores si occulte petant, & non eos emendatos agnoverit, repellat: non autem si publice petant, & sine scandalo ipsos praeterire nequeat”; J. Hendriks, „Ad sacram communionem ne admittantur ...” *Adnotationes in can.* 915, „Periodica de re morali, canonica, liturgica”, 79(1990), s. 166; F. Bączkiewicz, J. Baron, W. Stawinoga, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. I-III, Opole 1957-1958³ – t. II, s. 38.

⁵ Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Schema Documenti Pontificii quo Disciplina Canonica de Sacramentis Recognoscitur*, Typis Polyglottis Vaticanis 1975, can. 75: „Ad Sanctissimae Eucharistiae celebrationem aut communionem ne admittantur qui graviter deliquerunt et in contumacia manifesto perseverant”.

⁶ Can. 867: „Ad sacram communionem ne admittantur qui graviter et publice deliquerunt et in contumacia manifesto perseverant” (Pontificia Commissio Codici Iuris Canonici Recognoscendo, *Schema Codicis Iuris Canonici iuxta animadversiones S.R.E. Cardinalium, Episcoporum Conferentiarum, Dicasteriorum Curiae Romanae, Universitatum Facultatumque ecclesiasticarum necnon Superiorum Institutorum Vitae Consecratae recognitum*, Libreria Editrice Vaticana 1980).

⁷ „Nonnulli in animadversionibus petierunt ut hoc in loco textus exhibeatur qui praevideat

zgodzono się na taką treść kanonu, ponieważ – jak się zdawało – w normie tej w zawarto wszystkie istotne elementy, tj. powagę czynu, jego jawność i upór grzesznika. Z całą pewnością tekst dotyczył także rozwiedzionych oraz pozostających w ponownych związkach małżeńskich⁸. Natomiast powodem zmiany treści kanonu – jak się wydaje – nie było odnowienie w tej sprawie dyscypliny Kościoła czy wprowadzenie nowej, lecz trafniejsze wyrażenie obowiązującej nauki o obyczajach z uwzględnieniem wyjaśnień Magisterium Kościoła, moralistów i kanonistów⁹. W czasach obowiązywania CIC 1917 niektórzy twierdzili, iż udzielanie sakramentu niegodnemu nie jest działaniem wewnątrznie złym i dlatego taką praktykę można czasami tolerować, a nawet zalecać¹⁰. Udzielanie Komunii świętej osobie niegodnej można nazwać współdziałaniem materialnym na rzecz grzechu drugiej osoby, a jest ono dozwolone, ilekroć istnieją proporcjonalnie poważne powody i dobra intencja szafarza. Wynikało to również z § 2 can. 855 CIC, zgodnie z którym nie należało od Komunii świętej odsuwać grzeszników tajnych, jeżeli publicznie prosili o sakramenty i nie można ich było pominąć bez zgorszenia. Co do osób publicznie niegodnych to can. 855 § 1 CIC dopuszczał zdaniem niektórych autorów, pewien wyjątek. Na przykład z obawy przed bardzo poważną szkodą wolno było udzielić sakramentu komuś, kto zgodnie z zasadami kanonu nie powinien być zostać dopuszczony¹¹. Spełnienie tych warunków, o których mowa w kanonie, zachodziło w wystarczający sposób, gdy można było domniemywać, że dana osoba odbyła spowiedź ze względu na zmianę zewnętrznego trybu życia jakim było na przykład zerwanie konkubinatu. J. Hendriks uważa, że wyrażenie „arcendi sunt” w tekście prawnym jest mniej trafne, ponieważ zgodnie z ogólnymi zasadami moralnymi współdziałanie materialne jest niekiedy szafarzowi dozwolone. Nowa formuła – „ad sacram communionem ne admittantur” wydaje się być lepsza, gdyż nie zezwala na współdziałanie formalne świadczone osobie niegodnej Komunii świętej, nawet jeśli nie zawsze wyklucza współdziałanie materialne. W can. 855 § 2 CIC

possibilitatem adeundi ad sacram communionem pro fidelibus divortitatis et denuo coniugatis. Omnes Consultores concordant Commissionis non esse de istis decernere: erit Sanctae Sedis quaestioni respondere” („Communicationes”, 13(1981), s. 412).

⁸ „Textus sufficit cum omnia requisita habeant: actus gravitas, nempe, et publicitas actus necnon contumacia. Certo certius textus respiciat etiam divortitos et renuptiatos” („Communicationes” 15(1983) s. 194).

⁹ H e n d r i k s, „Ad sacram communionem ne admittantur...”, s. 166.

¹⁰ Tamże, s. 167.

¹¹ Taka interpretacja opierała się na przykładzie dopuszczenia do Komunii świętej Judasza Iskarioty w czasie Ostatniej Wieczery. Zob. *Summa Theologiae*, III, q. 81, a. 2.

pozostawiono regulację dotyczącą grzeszników tajnych, którym należało udzielić sakramentu Eucharystii, jeśli prosili o to publicznie i nie można ich było pominąć bez zgorszenia¹². Wyjaśnienie tego kanonu, zdaniem J. Hendriksa, było jedną z kwestii omawianych w podręcznikach teologii moralnej – zresztą nie zawsze w sposób przekonujący¹³. Zgodnie z CIC 1917 nie należało do Komunii świętej dopuszczać publicznie niegodnych, wymieniając wśród nich ekskomunikowanych, podlegających interdyktowi i w sposób jawny zniesławionych. Grzesznik był publicznie niegodny (jawnie zniesławiony), kiedy jego przestępstwo zostało rozgłoszone lub z łatwością mogło takim się stać¹⁴. Z tego względu grzesznicy ci w miejscach, gdzie ich stan moralny był nieznan, mogli przystępować do sakramentów świętych. Nowa formuła kan. 915 kwestie na temat świadczenia materialnej współpracy odsyła do doktryny. W kanonie nie ma też mowy o publiczności grzechu. Kto więc nie został ekskomunikowany lub obciążony interdyktem po wymierzeniu lub deklaracji kary i nie trwa z uporem w jawnym grzechu ciężkim, a został ochrzczony w Kościele katolickim (kan. 842 § 1 kan. 912) lub dopuszczony do sakramentów na podstawie kan. 844 i przyjął już pierwszą Komunię świętą (kan. 914), powinien zostać dopuszczony do Eucharystii.

Kogo zatem prawodawca miał na myśli poza tymi, którzy są ekskomunikowani i podlegają interdyktowi po wymierzeniu lub deklaracji kary? Kanon mówi o tych, którzy trwają z uporem w jawnym grzechu ciężkim.

¹² Według Bączkowicza (*Prawo kanoniczne*, t. II, s. 38) narażona na zdradę zostałaby tajemnica spowiedzi.

¹³ H e n d r i k s, „*Ad sacram communionem ne admittantur...*”, s. 169.

¹⁴ Według CIC 1917 can. 2197: „*Delictum est: 1° Publicum, si iam divulgatum est aut talibus contigit seu versatur in adiunctis ut prudenter iudicari possit et debeat facile divulgatum iri. 2° Notorium notorietate iuris, post sententiam iudicis competentis quae in rem iudicatam transierit aut post confessionem delinquentis in iudicio factam ad normam can. 1750. 3° Notorium notorietate facti, si publice notum sit et in talibus adiunctis commissum, ut nulla tergiversatione celari nulloque iuris suffragio excusari possit*”.

Za grzeszników publicznych należy uważać tych, których ciężkie grzechy są już powszechnie znane albo poprzez wyrok sędziego, albo poprzez ewidentny występki popełniony w miejscu publicznym, albo też podany do wiadomości wielu osób przez plotkę. Nie stanowi przeszkody fakt, że przestępstwo jest nieznanie kilku osobom wśród obecnych. Natomiast bardziej słuszne jest nieodmawianie sakramentu grzesznikowi proszącemu publicznie, którego grzech nie jest jeszcze powszechnie znany. Zawsze wyłączyć należy przypadki, w których szafarz powinien roztropnie obawiać się, aby poprzez udzielanie sakramentu nie powstało poważne zgorszenie wiernych, np. jeśli przewiduje się, że do danego miejsca wiadomość o przestępstwie dotrze w krótkim czasie. Zob. np. E. G e n i c o t, *Institutiones Theologiae Moralís*, septima post CIC quam recognovit I. Salsmans, S.I., Bruxellis 1939, editio 14, vol. II, s. 108, nr 122.

Upór występuje wówczas, gdy ktoś zdecydowanie nie chce zmienić swojego dotychczasowego życia. Jawność grzechu natomiast wtedy, kiedy jest on pewny, określony i oczywisty oraz przynajmniej sam w sobie publiczny i kiedy jest on znany konkretnej wspólnotie eucharystycznej¹⁵. Prawodawca używa słów „grzech ciężki”, nie wymaga natomiast od szafarza, by ten wydał osąd co do ciężkości materii grzesznego aktu. Grzech zatem, o którym mowa w kan. 915, powinien być aktem obiektywnie złym i ciężkim, ponieważ nie powinno się nigdy stwierdzać, że grzech jest ciężki, jeżeli nie ma co do tego pewności. Grzech ten jest grzechem materialnym, ponieważ chodzi o grzech, który ze względu na przedmiot jest ciężki¹⁶. Jeżeli akt pod względem przedmiotu nie jest ciężki albo zachodzi nieznaczość materii, albo istnieje tylko domniemanie, to wówczas nie można stwierdzić, że ktoś jest w ciężkim grzechu materialnym. Nie zawsze też łatwo określić, czy chodzi o ciężki grzech materialny, czy nie¹⁷. Magisterium Kościoła w poszczególnych przypadkach wyraźnie określa swoje stanowisko oraz interpretację norm¹⁸.

¹⁵ *Münsterischer Kommentar zum Codex Iuris Canonici unter besonderer Berücksichtigung der Rechtslage in Deutschland, Österreich und der Schweiz*, hrsg. von K. Lüdicke [dalej cyt.: L ü d i c k e, MK], Essen 1985-, can. 915/4: „Offenkundig ist eine Sünde dann, wenn sie der konkreten Eucharistiegemeinschaft bekannt ist oder ein mit ihr lebender Teilnehmer sie kennen müste“; H. S c h m i t z, *Taufe, Firmung, Eucharistie. Die Sakramente der Initiation und Ihre Rechtsfolgen in der Sicht des CIC von 1983*, „Archiv für katholisches Kirchenrecht“, 152(1983), s. 369-407, 400-401.

¹⁶ *Katechizm Kościoła Katolickiego* (KKK), nr 1857: „Aby grzech był śmiertelny, są konieczne jednocześnie trzy warunki: grzechem śmiertelnym jest ten, który dotyczy materii poważnej i który nadto został popełniony z pełną świadomością i całkowitą zgodą”. Zdaniem niektórych autorów do ciężkości grzechu wymagane jest subiektywne przeświadczenie o ciężkości popełnionego czynu, por. np. L ü d i c k e, MK can. 915/4: „Ob etwas überhaupt Sünde ist läßt sich nicht anhand eines äußeren Verstoßes gegen die für das Leben eines Christen geltenden Forderungen feststellen, sondern verlangt zugleich ein Urtael darüber, ob der Verstoß subjektiv den Charakter einer Auflehnung gegen Gott hat”. J. M. Hules uważa, że: „Minister cannot assume, for exemple, that the sin of public concubinage arising from divorce and remarriage is always gravis in the internal forum” (*The Code of Canon Law: a Text and Commentary*, Mahwah, N.Y. 1985, s. 653). Należy zwrócić uwagę, iż Jan Paweł II w adhortacji apostolskiej *Reconciliatio et paenitentia* (RP) z 2 XII 1984 r., powołując się na Sobór Trydencki, przypomniał: „[...] niektóre grzechy z racji swojej materii są z natury ciężkie i śmiertelne. Istnieją więc akty, które jako takie, same w sobie, niezależnie od okoliczności, są zawsze wielką niegodziwością ze względu na przedmiot. Akty te, jeśli spełnione z wystarczającą świadomością i dobrowolnie, są zawsze ciężką winą” (nr 17).

¹⁷ „Istnieje nauka Kościoła na ten temat, nauka, którą potwierdza on w jej istotnych elementach, chociaż zdaje sobie sprawę, że nie zawsze jest łatwo w konkretnych sytuacjach określić wyraźnie granicę” (RP 17).

¹⁸ Por. np. *Motu proprio Ex integro ordinatur materia respiciens muneris Patronorum et*

Z całą pewnością do osób pozostających w jawnym grzechu ciężkim należą ci, którzy żyją w związkach niesakramentalnych (w tzw. *uniones irregulares*) oraz należący do masonerii i partii komunistycznych¹⁹.

II. WIERNY POZOSTAJĄCY W *UNIO IRREGULARIS*

1. *Pojęcie unio irregularis*

Jedyną właściwą i prawidłową formą pozostawania mężczyzny i kobiety razem jest związek małżeński, zawarty przed Bogiem i Kościołem. Każda inna forma, w której osoby pozostają ze sobą na sposób małżeński, ale małżeństwem nie są, uważana jest za nieprawidłową. Problem osób pozostających w takich związkach był po zakończeniu Soboru Watykańskiego II przedmiotem obrad synodów diecezjalnych oraz polemik naukowych²⁰. Zagadnienie to stało się także przedmiotem obrad Synodu Biskupów, który odbył się w Rzymie w dniach od 26 września do 25 października 1980 r. i obradował na temat zadań rodziny chrześcijańskiej we współczesnym świecie. W adhortacji posynodalnej *Familiaris consortio* (FC), ogłoszonej 22 listopada 1981 r., przedstawiona i przypomniana została nauka Kościoła odnośnie do rodziny, jej zadań i osób pozostających w nieprawidłowych jej formach²¹. Adhortacja wymienia cztery grupy takich związków, w których obecność

Advocatorum exercitium apud Romanae Curiae Dicasteria necnon ipsius Sanctae Sedis causarum patrocinium „Iusti iudicis”, 28 VI 1988, AAS 80(1988), s. 1258-1261, art. 6 § 1, pkt 2: „qui in concubinato vivunt aut matrimonio civili tantum iuncti sunt vel aliter manifesto in gravis peccato perseverant”.

¹⁹ Pod normę tego kanonu podlegają także ci, którzy w sposób jawny opowiadają się za aborcją. Por. np. L ü d i c k e, MK can. 915/4.

²⁰ Problemem tym zajmowały się synody pastoralne w Niemczech, m.in. Synod Pastoralny odbyty w latach 1971-1975 w Würzburgu, którego specjalna komisja wystosowała do papieża zapytanie, czy wierni rozwiedzeni mogą ponownie zawrzeć małżeństwo w Kościele katolickim, odnosząc się do klauzuli Mateuszowej (Mt 5, 32; 19, 9) oraz przywileju Pawłowego (I Kor 7, 2-16), a także przez wzgląd na praktykę Kościoła wschodniego. Zob. R. P u z a. D. M i e t h. P. H ü n e r m a n n, *Sakramente für wiederverheiratete Geschiedene – seit 25 Jahren unstritten*. „Theologische Quartalschrift”, 175(1995), s. 81-83. Jak nagłący był to problem dla wspólnot i duszpasterzy, wskazuje fakt, iż Synod Pastoralny w byłej NRD w 1977 r. podjął to pytanie na nowo. Zob. tamże oraz H. M ü l l e r, *Barmherzigkeit in der Rechtsordnung der Kirche?*, „Archiv für katholisches Kirchenrecht”, 159(1990), s. 353-367.

²¹ J o a n n e s P a u l u s PP. II, *Adhortatio apostolica „Familiaris consortio”*, AAS 74(1982), s. 81-191.

strony katolickiej traktowana jest jako związek nieprawidłowy, a fakt ten określany jest jako *unio irregularis*²²:

– do pierwszej grupy należą osoby, które po rozwodzie cywilnym ich wcześniejszego małżeństwa sakramentalnego związały się ponownie w formie cywilnej, czyli rozwiedzeni żyjący w ponownych związkach małżeńskich²³;

– do drugiej grupy należą osoby, które bez zawarcia małżeństwa pozostają w faktycznej wspólnocie, żyjąc razem czy to ze względu na przeszkodę węzła małżeńskiego, czy też jej braku, żyją razem bez związku małżeńskiego i bez żadnej uznanej publicznie więzi instytucjonalnej – ani cywilnej, ani religijnej – czyli rzeczywiste wolne związki oraz żyjący w tzw. małżeństwach na próbę²⁴;

– trzecia grupa to katolicy związani tylko ślubem cywilnym czy to ze względów ideologicznych, czy praktycznych²⁵;

– oraz czwarta, do której należą osoby, które po ważnie zawartym związku małżeńskim w Kościele katolickim rozwiodły się i nie zawarły ponownie związku małżeńskiego (w tym przypadku bardziej adekwatne zdaje się być właśnie określenie „sytuacja nieprawidłowa” niż związek nieprawidłowy)²⁶.

²² Pojęcie *unio* dotyczy relacji zachodzących pomiędzy dwiema osobami bądź związkiem osób, stąd określenie *unio irregularis* wskazuje na „związek nieprawidłowy”, który należy odróżnić od „sytuacji nieprawidłowej” i jest pojęciem szerszym. Zob. M. Z a l b a, *Num in unione irregulari degentes a sacramentis in iure arceantur*, „Periodica de re morali, canonica, liturgica”, 69(1980), s. 604-622; H. P r e c e, „*Unio Irregularis*”. *Der Sakramentenempfang von Geschiedenen, geschiedenen Wiederverheirateten, ehelos Zusammenlebenden und nur zivil verehelichten Katholiken nach kanonischem Recht*, AfS 4(1994), s. 145-157.

²³ FC 84.

²⁴ FC 80, 81. Tym bardziej należą do nich związki homoseksualne – zob. Kongregacja Doktryny Wiary, *List do Biskupów Kościoła katolickiego o duszpasterstwie osób homoseksualnych „Homosexualitatis problema” z dnia I X 1986*, [w:] *W trosce o pełnię wiary. Dokumenty Kongregacji Doktryny Wiary 1966-1994*, Tarnów 1995, s. 288-296, tekst oryginalny: AAS 79(1987) 543-554; por. także: Kongregacja Doktryny Wiary, *Deklaracja o niektórych zagadnieniach etyki seksualnej „Persona humana” z dnia 29 XII 1975*, [w:] *W trosce o pełnię wiary*, s. 94-106, tekst oryginalny: AAS 68(1976), s. 77-96; zob. także: KKK 2357-2359, 2396. Do tej grupy osób należą również ci, którzy pozostają w związkach poligamicznych, kazirodczych, trudnią się prostytutką, sutenerstwem czy nierządem – zob. KKK 2355, 2387-2388. Odrębny problem stanowi sytuacja duchownych i zakonników pozostających w związkach nieregularnych – zob. H. P r e c e, *Priester ohne Amt. Probleme um die Amisio Status clericalis und ihre kirchenrechtlichen Rechtsfolgen*, [w:] *Scientia Canonum. Festgabe für Franz Pototschnig zum 65. Geburtstag*, hrsg. von H. Paarhammer, A. Rinnerthaler, München 1991, s. 233-273.

²⁵ FC 82.

²⁶ FC 83.

Pozostawanie katolika w tego rodzaju związkach budziło zawsze wiele troski ze strony Kościoła i wymagało zajęcia odpowiedniego stanowiska. W posynodalnej adhortacji apostolskiej *Familiaris consortio*, będącej owocem obrad synodu poświęconego rodzinie we współczesnym świecie, czytamy że: „Rodzina w dzisiejszych czasach znajduje się pod wpływem rozległych i szybkich przemian społecznych i kulturowych, wiele rodzin przeżywa ten stan rzeczy dochowując wierności tym wartościom, które stanowią jej fundament, inne stanęły niepewnie i zagubione wobec swych zadań, a nawet niekiedy zwątpiły i niemal zatraciły świadomość ostatecznego znaczenia i prawdy życia małżeńskiego i rodzinnego”²⁷. Dlatego też Kościół określił sytuacje i warunki dopuszczania tych osób do sakramentów świętej, w szczególności sakramentu pokuty i Eucharystii.

2. Dopuszczanie do sakramentów

W zakresie sakramentalnym stawiane są pytania o prawo wiernego do sakramentów, o obowiązek szafarzy udzielenia czy prawo odmowy sakramentów²⁸, jak również pytanie o interpretację kan. 916, tj. osobistą decyzję przystąpienia do Komunii świętej na podstawie własnego osądu sumienia²⁹. Katolicy mają prawo otrzymywać od swoich pasterzy z duchowych dóbr Kościoła określone pomoce, zwłaszcza słowa Bożego i sakramentów³⁰. Te podstawowe prawa wiernych posiadają pewne granice ustanowione przez porządek prawny. Kan. 18 określa interpretację ustaw, które m.in. ograniczają swobodne wykonywanie uprawnień, mówiąc iż podlegają one ścisłej interpretacji, a według kan. 912 każdy ochrzczony, jeśli tylko prawo mu nie zabrania, może i powinien być dopuszczony do Komunii świętej

Osoby rozwiedzione, które zawarły ponowny związek małżeński nie mogą przystępować do Komunii świętej. Adhortacja *Familiaris consortio* mówi, iż Kościół potwierdza swoją dotychczasową praktykę opartą na Piśmie świętym i nie dopuszcza tych katolików do Komunii eucharystycznej³¹. Nie mogą

²⁷ FC 1.

²⁸ Por. KPK 1983, kan. 213, 843 § 1, 912, 915, 980, 1007.

²⁹ Zob. G. M a y, *Das Verhältnis von Gesetz und Gewissen im kanonischen Recht, dargestellt an den cc. 915/916 CIC 1983*, FKT 9(1993), s. 117-130; J. C l e v e, *Die Interpretation von c. 915 CIC im Kontext der fundamentalen Pflichten und Rechte aller Gläubigen*, [w:] „*Theologia et Ius Canonicum*”. Festgabe für Heribert Heinemann zur Vollendung seines 70. Lebensjahres, hrsg. von H. J. F. Reinhardt, Essen 1995, s. 385-396.

³⁰ KPK 1983, kan. 213.

³¹ FC 84; Kongregacja Doktryny Wiary, *List do Biskupów Kościoła katolickiego na temat*

być oni dopuszczeni do Komunii świętej od chwili, gdy ich stan i sposób życia obiektywnie zaprzeczają tej więzi miłości między Chrystusem i Kościołem, którą wyraża i urzeczywistnia Eucharystia. Dopuszczenie ich do Eucharystii wprowadzałoby wiernych w błąd lub powodowałoby zamęt co do nauki Kościoła o nierozzerwalności małżeństwa³². To stanowisko Kościoła wywołuje liczne kontrowersje i spory, które starają się przyznać rozwiedzionym i ponownie związanym małżeństwem prawo przystępowania do sakramentów św.³³ Nauka i praktyka Kościoła w sprawie dopuszczania

przyjmowania Komunii świętej przez wiernych rozwiedzionych i żyjących w nowych związkach „Annus Internationalis Familiae” z dnia 14 IX 1994 r., w: W trosce o pełnię wiary, s. 410-414, tekst oryginalny: AAS 86(1994), s. 974-979 (dalej skrót: AIF) – tu nr 5. Na temat problemów dotyczących duszpasterstwa osób rozwiedzionych zob. m.in.: W. Miziołek, Duszpasterstwo małżeństw niesakramentalnych, „Homo Dei”, 2(1981), s. 117-129; J. Salij, Kościół a małżeństwa rozwiedzionych, „W drodze”, 2(1973), 67-7; t e n ż e, Dlaczego nie wolno mi przystępować do sakramentów?, „W drodze”, 11-12(1985), s. 188-192; M. Paciuszkiewicz, Jesteście w Kościele, Warszawa 1993; M. Paciuszkiewicz, M. Topczewska-Metelska, W. Wasilewski, Tęsknota i głód, Warszawa 1993; M. Paciuszkiewicz, Słabość i moc, Ząbki 1996, t e n ż e, Kocha mimo wszystko, Gdańsk 1996; P. Góralezyk, Powtórne związki małżeńskie w teologicznym i etycznym świetle, Ząbki 1995. Wiernych rozwiedzionych i żyjących w ponownych związkach należy otaczać troską duszpasterską i mimo że nie mogą przystępować do sakramentów, to należy im pomagać w głębszym zrozumieniu znaczenia pobożności eucharystycznej, wyrażającej się w takich praktykach, jak nawiedzanie Najświętszego Sakramentu, komunია duchowa, adoracja eucharystyczna – por. Zalecenia XIII Zgromadzenia Plenarnego Papieskiej Rady do spraw Rodziny, „Duszpasterstwo osób rozwiedzionych żyjących w nowych związkach”, 22-25 I 1997, „L’Osservatore Romano” (wyd. pol.), 6(1997), s. 50-52.

³² FC 84; AIF 4.

³³ Na przykład biskupi niemieccy O. Saier, K. Lehmann oraz W. Kasper 10 lipca 1993 r. wydali List pasterski w trosce o ludzi rozwiedzionych i ponownie związanych małżeństwem. Odwołując się do trudnej sytuacji współczesnego świata, rosnącej liczby rozwodów oraz Soboru Watykańskiego II, który w Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym (KDK) *Gaudium et spes* wyraził, iż: „Radość i nadzieja, smutek i trwoga ludzi współczesnych [...] są też radością i nadzieją, smutkiem i trwogą uczniów Chrystusowych” (KDK 1), odnieśli się do zagadnienia możliwości rozłączenia małżonków. Biskupi uważają, że zarówno „klauzula Mateuszowa”, jak i „przywilej Pawłowy” dają taką możliwość rozłączenia, a Kościół nie może odwrócić się od tych grzeszników, ale właściwie ma szukać tych, co „zaginęli”. Biskupi odnieśli się również do kwestii zobowiązania małżonków do życia jak brat z siostrą. Uważają, że taka forma jest dla wielu nienaturalna i niemożliwa, gdyż proponuje się małżonkom drogę heroicznego wyrzeczenia i ofiary, do której nie są przygotowani, ani takiego charyzmatu nie odczytali w swoim życiu. Zaproponowanie wszystkim takiej drogi wykracza poza ludzkie siły. Biskupi przedstawiają również propozycje dla duszpasterzy, którzy mieliby decydować o dopuszczaniu do sakramentów tych małżonków, którzy w swoim sumieniu przekonani są, że ich pierwsze małżeństwo nigdy nie było ważne, czy też po dłuższej pokucie i cierpieniu nabierają przeświadczenia, że Pan Bóg w swoim

osób rozwiedzionych do sakramentów jest jednoznaczna i niezmienna. Nie mogą być oni dopuszczeni do Eucharystii ponieważ żyją w grzechu cudzołóstwa³⁴. Dla wiernych, którzy pozostają w takiej sytuacji małżeńskiej, jedyną drogą do Komunii świętej jest rozgrzeszenie sakramentalne, które może być udzielone tylko tym, „którzy żałując, że naruszyli znak Przymierza i wierności Chrystusowi, są szczerze gotowi na taką formę życia, która nie stoi w sprzeczności z nierozzerwalnością małżeństwa. Oznacza to konkretnie, że gdy mężczyzna i kobieta, którzy z ważnych powodów – jak na przykład wychowanie dzieci – nie mogą uczynić zadość zobowiązaniu separacji, postanawiają żyć w pełnej wstrzemięźliwości, czyli powstrzymać się od aktów, które przysługują jedynie małżonkom”³⁵. Mogą oni wtedy zostać dopuszczeni do Komunii świętej, przestrzegając jednak obowiązku uniknięcia zgrzeszenia³⁶.

miłosierdziu przebaczył im już popełnione grzechy. Zob. Die Bischöfe der Oberrheinischen Kirchenprovinz, *Zur seelsorglichen Begleitung von Menschen aus zerbrochenen Ehen, Geschiedenen und Wiederverheirateten Gchiedenen, Einführung, Hirtenwort und Grundsätze*, Freiburg im Br.–Mainz–Rottenburg–Stuttgart 1993, s. 27-31; zob. także: G ó r a l c z y k, *Powtórne związki małżeńskie*, s. 212-220. Należy również przypomnieć, iż co do pogrzebu kościelnego tych wiernych, którzy w chwili śmierci znajdują się w sytuacji nieuregulowanego związku, to dyscyplina kościelna uległa w stosunku do CIC 1917 złagodzeniu – uchylony został już w 1973 r. can. 1240 CIC. Zob. *List Kongregacji Doktryny Wiary z dnia 29 V 1973 r. o pogrzebie kościelnym „Cum plures Conferentiae”*, [w:] *W trosce o pełnię wiary*, s. 53; por. także kan. 1184 § 1, 3° KPK 1983.

³⁴ 1 Kor 11, 27; KKK 2380, 2381. Kościół jednoznacznie podkreśla, że grzech cudzołóstwa jest grzechem śmiertelnym. W doktrynie jednak istnieją poglądy, że nie każde małżeństwo niesakramentalne pozostaje w grzechu ciężkim. Por. np. G ó r a l c z y k, *Powtórne związki małżeńskie*, s. 180-181; W. G ó r a l s k i, *Problem dostępu do sakramentów św. osób żyjących w małżeństwach pozasakramentalnych*, [w:] *Małżeństwo i rodzina w świetle nauki Kościoła i współczesnej teologii*, red. A. L. Szafranski, Lublin 1985, s. 323-343, 329; P. H u i z i n g, *Nierozewralność małżeństwa w prawie kanonicznym*, „Concilium” (wyd. pol.), 1-10(1968), s. 423-431, 429; B. H ä r i n g, *Pieczka nad zbawieniem rozwiedzionych i nieważnie poślubionych*, „Concilium” (wyd. pol.), 1-5(1970), s. 361-363; P. H o f f m a n n, *Słowa Jezusa o rozwodzie i ich interpretacja w przekazie nowotestamentowym*, tamże, s. 330-340; por. także: M. K a i s e r, *Warum dürfen wiederverheiratete Geschiedene (nicht) zu den Sakramenten zugelassen werden?*, „Stimmen der Zeit”, 211(1993), s. 741-751, 742; M. T h e o b a l t, *Jesu Wort von der Ehescheidung*, „Theologische Quartalschrift”, 175(1995), s. 109-124; B. J. H i l b e r a t h, *Sakramentalität und Unauflöslichkeit der Ehe aus dogmatischer Sicht*, tamże, s. 125-135; B. P u z a, *Die Gescheiterte Ehe*, tamże, s. 97-108.

³⁵ FC 84; AIF 4; por. *Sacra Paenitentiaria Apostolica, Decretum [18 IV 1936], Absolutio sacerdotum ab excommunicatione, ab attentatum etiam civile tantum matrimonium et actu cum muliere caste conviventium eorumque admissio ad participationem sacramentorum more laicorum Sacrae Paenitentiariae Apostolicae exlusive reservatur*, AAS 28(1936), s. 242-243.

³⁶ Kongregacja Doktryny Wiary w Liście o nierozzerwalności małżeństwa z dnia 11

Problematyczna zdaje się być sytuacja katolików, którzy rozwiedzeni żyjąc w nowym związku, tkwią w błędnym przekonaniu o możliwości przystępowania do Komunii świętej na skutek przyznania swojemu sumieniu, na podstawie własnego przekonania, ostatecznej decyzji o istnieniu bądź nieistnieniu poprzedniego małżeństwa i o ważności nowego związku. List Kongregacji Doktryny Wiary do biskupów Kościoła katolickiego na temat przyjmowania Komunii świętej przez wiernych rozwiedzionych i żyjących w nowych związkach z dnia 14 września 1994 r.³⁷ podkreśla, że przyznanie sobie takiej władzy jest niedopuszczalne, ponieważ nikt nie może być sędzią we własnej sprawie. Zgoda, dzięki której zaistniało małżeństwo, nie jest zwyczajną decyzją prywatną, lecz każdego z małżonków i małżeństwo stawia ich w specyficznej sytuacji kościelnej i społecznej, a sąd sumienia na temat własnej sytuacji małżeńskiej nie dotyczy tylko bezpośredniego stosunku między człowiekiem i Bogiem tak, żeby można w nim pominąć pośrednictwo Kościoła. Nieuznawanie tego faktu oznacza w praktyce zaprzeczenie małżeństwu jako rzeczywistości kościelnej i sakramentalnej³⁸.

Czy można zaakceptować wystarczalność subiektywnej pewności moralnej o nieważności zawartego małżeństwa? Skoro małżeństwo ma charakter publiczny, to nie można zgodzić się, by opinię o jego nieważności wydawała osoba prywatna, chociaż może zaistnieć sytuacja, w której dana osoba osiąga moralną pewność nieważności swojego małżeństwa, ale nie jest w stanie dowieść jej w trybie postępowania kanonicznego. Trudny problem stanowi

kwietnia 1973 r. zaznaczyła, iż „udzielając zgody na dopuszczenie do sakramentów, Ordynariusze miejsca powinni z jednej strony czuwać nad przestrzeganiem obowiązującej w Kościele dyscypliny, a z drugiej zabiegać o to, by duszpasterze otaczali szczególną troską tych, którzy żyją w nieuregulowanym związku, stosując w rozwiązywaniu tego rodzaju wypadków, oprócz innych odpowiednich środków, zatwierdzoną praktykę Kościoła dotyczącą zakresu wewnętrznego” (*W trosce o pełnię wiary*, s. 52); por. także: *Leges Ecclesiae post CIC editae*, collegit, digessit notisque ornavit X. Ochoa, vol. V: *Leges Annis 1973-1978 editae*, Romae 1980, nr 4187, kol. 6572; Z a l b a, *Num in unione irregulari degentes*, s. 614-615; AIF 4.

³⁷ Por. L. S c h e f f c z y k, *Ehe und Eucharistie. Grundsätze des Schreibens der Kongregation für die Glaubenslehre über den Kommunionempfang von wiederverheirateten geschiedenen Gläubigen*, FKT 11(1995), z. 2, s. 133-136. Krytyczne uwagi do odpowiedzi Kongregacji Doktryny Wiary przedstawia m.in. A. A u e r, *Zur Seelsorge mit wiederverheirateten Geschiedenen*, „Theologische Quartalschrift”, 175(1995), s. 84-96.

³⁸ AIF 7, 8. Należy zwrócić uwagę, iż zgodnie z obowiązującym prawem kościelnym wiarą Boską i katolicką należy wierzyć w to wszystko, co jest zawarte w słowie Bożym pisanym lub przekazanym, a wszyscy wierni mają obowiązek zachowywać konstytucje i dekryty wydane przez prawowitą władzę kościelną – por. kan. 750-754, 212 § 1, 1364, 1371. 1° KPK 1983.

sytuacja, w której domniemana przyczyna nieważności pozostaje ukryta, na skutek czego nie można jej dowieść na forum zewnętrznym. Należy podkreślić, iż dyscyplina Kościoła od 1983 r. w takich przypadkach proponuje nowe sposoby wykazywania nieważności poprzedniego związku, tak aby wykluczyć, jeśli to możliwe, wszelkie rozbieżności pomiędzy prawdą sprawdzalną (obiektywną) w procesie a prawdą subiektywną, poznaną przez prawe sumienie. Jednoznacznie uznaje się wartość dowodową oświadczeń składanych przez same strony procesu, a więc przez małżonków³⁹. Dopuszcza się, by takie oświadczenia miały pełną wartość dowodową także w sprawach dotyczących nieważności małżeństwa⁴⁰. Do momentu wejścia w życie nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego w 1983 r. przy ocenie dowodów w sprawach o orzeczenie nieważności małżeństwa obowiązywała zasada – sformułowana w art. 117 instrukcji *Provida Mater Ecclesia* – w myśl której małżonkowie nie posiadali odpowiedniej zdolności osądu, by ich oświadczenia mogły być dowodem nieważności małżeństwa⁴¹. Zasada ta oparta była na negatywnej wizji człowieka, przyjmującej, że jest on zawsze skłonny kłamać dla własnej korzyści: choć zarazem znajdowała teoretyczne usprawiedliwienie w fundamentalnej zasadzie, leżącej u podstaw każdego procesu, wedle której nikt nie jest zdolny do złożenia świadectwa, które byłoby dowodem na jego korzyść⁴².

3. Sakrament pokuty

Zgodnie z tym, co przedstawione zostało wyżej, do kompetencji ordynariusza miejsca należało prawo wyrażania zgody na przystępowanie do sakramentów świętych. Określali oni warunki, na jakich osoby decydujące się na

³⁹ KPK 1983, kan. 1536 § 2: „W sprawach zaś dotyczących dobra publicznego, przyznanie się sądowe i oświadczenia stron, które nie stanowią przyznania się, mogą mieć moc dowodową, którą winien ocenić sędzia, uwzględniając pozostałe okoliczności sprawy, ale nie może im przyznać mocy pełnego dowodu, chyba że dochodzą inne elementy, które je ostatecznie wzmacniają.”

⁴⁰ KPK 1983, kan. 1679: „Jeśli nie ma skądinąd pełnych dowodów, sędzia, dla oceny zeznań stron według przepisu kan. 1536, powinien się posłużyć, jeśli to możliwe, świadkami co do prawdomówności samych stron, oprócz innych poszlak i wskazówek”.

⁴¹ Congregatio pro Disciplina Sacramentorum. *Instructio servanda a Tribunalibus dioecesanis in pertractandis causis de nullitate matrimoniorum „Provida Mater Ecclesia”*, 15 VIII 1936, AAS 28(1936), s. 337: „Depositio iudicialis coniugum non est apta ad probationem contra valorem matrimonii constituendam”.

⁴² M. P o m p e d a, *Kwestia dopuszczania do sakramentów osób rozwiedzionych, które powtórnie zawarły związek cywilny*, „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.), 11(1993) s. 51-54, 54.

dalsze życie w czystości mogły do nich przystępować. Wydaje się, iż utrzymanie obecnie kompetencji ordynariuszy w stosunku do tych osób zastrza nieco normy obowiązującego prawa⁴³, gdyż ani *adhortacja Familiaris consortio*, ani też odpowiedź Kongregacji Doktryny Wiary z 1994 r. nie stawia warunków co do utrzymania wyłącznej kompetencji ordynariuszy oraz wieku osób pragnących pozostawać we wstrzemięźliwości seksualnej. Mężczyzna i kobieta żyjący razem zobowiązani są jedynie do szczerzej gotowości na taką formę życia, która nie pozostaje w sprzeczności z nierozzerwalnością małżeństwa, a do otrzymania rozgrzeszenia w sakramencie pokuty wymagane jest takie usposobienie, które nakazuje odrzucenie popełnionego grzechu oraz postanowienie poprawy⁴⁴, stąd należy mieć na uwadze również kan. 980, zgodnie z którym, jeśli nie ma wątpliwości co do dyspozycji penitenta, a ten prosi o rozgrzeszenie, spowiednik nie powinien go odmawiać ani odkładać.

Te same postanowienia prawne co do sakramentów odnoszą się do katolików żyjących razem, bez żadnego formalnego związku, uznanej publicznie więzi czy tzw. „małżeństw na próbę”. Nie mogą oni przystępować do sakramentów świętych. Kościół bowiem ze względu na ostateczne, pierwotne i wypływające z wiary zasady nie może dopuścić do takiego rodzaju związków. Małżeństwo dwojga ochrzczonych jest realnym symbolem zjednoczenia Chrystusa z Kościołem, nie czasowego czy „na próbę”, ale wiernego na całą wieczność. Katolicy żyjący w rzeczywistych wolnych związkach zatracają religijny sens małżeństwa jako przymierza Boga z Jego ludem i przez to wywołują poważne zgorszenie⁴⁵.

Katolicy złączeni tylko ślubem cywilnym nie mogą zostać dopuszczeni do sakramentów, ponieważ ich sytuacja jest również nie do przyjęcia przez

⁴³ Na przykład Statuty Diecezji Drohiczyńskiej postanawiają, że: „Osoby żyjące w związku niesakramentalnym, które bardzo pragną przystępować do Komunii św., a jednocześnie zobowiązują się prowadzić życie czyste, należy za pośrednictwem proboszcza odesłać do ordynariusza. Ordynariusz dekretem ustali czas, miejsca i ewentualne dodatkowe warunki przystępowania tych osób do Stołu Pańskiego [...]”. Zob. *I Synod Diecezji Drohiczyńskiej. Statuty. Dokumenty wykonawcze*, red. A. Dziegła, M. Łaziuk, Drohiczyń 1997, nr 105 (s. 95-96).

⁴⁴ Por. kan. 987 KPK 1983.

⁴⁵ *Katechizm Kościoła Katolickiego* podkreśla, iż pojęcie „wolny związek” odnosi się do sytuacji takich jak: konkubinat, odmowa małżeństwa jako takiego, niezdolność do podjęcia trwałych i ostatecznych zobowiązań. Wszystkie te sytuacje znieważają godność małżeństwa, niszczą samo pojęcie rodziny, osłabiają znaczenie wierności. Są one sprzeczne z prawem moralnym. Akt płciowy powinien mieć miejsce wyłącznie w małżeństwie, poza nim stanowi zawsze grzech ciężki i wyklucza z komunii sakramentalnej. Zob. KKK 2390; FC 80, 81.

Kościół⁴⁶. Do Komunii świętej można ich dopuścić dopiero wówczas, gdy nawrócą się, zrywając z dotychczasowym trybem życia i przystąpią do sakramentu pojednania.

Według obowiązującej dyscypliny Kościoła tylko katolików żyjących w separacji i rozwiedzionych, którzy nie zawarli nowego związku, zdając sobie sprawę z nierozzerwalności ważnego węzła małżeńskiego, poświęcając się jedynie spełnianiu swoich obowiązków rodzinnych i tych, które wynikają z odpowiedzialności życia chrześcijańskiego, można dopuścić do Komunii świętej i nie czynić im żadnych trudności w dopuszczaniu do sakramentów⁴⁷.

To stanowisko Kościoła wynika stąd, że sakramenty święte nie są tylko środkami zbawczymi dla poszczególnych wiernych, ale przede wszystkim wyrażają jedność Kościoła w porządku obiektywnym jako wspólnoty sakramentalnej. Sakrament Eucharystii jest sakramentem jedności Kościoła, a sakramentalna Komunia z Chrystusem zawiera i zakłada przestrzeganie porządku komunii eklezjalnej. Nie może być ona prawdziwa i owocna, jak podkreśla to List Kongregacji do biskupów z 1994 r., jeśli wierny nie szanuje tego porządku. Trudności stawiane osobom żyjącym w *uniones irregulares* w dopuszczaniu do sakramentów świętych mogłyby zostać zmienione, gdyby były normowane tylko przepisami pochodzenia kościelnego. Przepisy te jednak nie ustanawiają dyscypliny czysto kościelnej, ale odzwierciedlają wymogi prawa Bożego i potwierdzają pewną oraz niezmienną naukę Kościoła.

III. WIERNY NALEŻĄCY DO MASONERII

Normie kan. 915 podlegają również członkowie stowarzyszeń masońskich, dlatego nie należy dopuszczać ich do Komunii świętej. Kongregacja Doktryny Wiary w listopadzie 1983 r. opublikowała deklarację, w której potwierdza negatywny stosunek Kościoła do tej organizacji, chociaż Kodeks Prawa Kanonicznego promulgowany w tym samym roku o tego rodzaju stowarzyszeniach nie wspomina⁴⁸. Deklaracja ta głosi, że „wierni, którzy zapisują się do

⁴⁶ FC 82.

⁴⁷ FC 83.

⁴⁸ Congregatio pro Doctrina Fidei, *Declaratio de associationibus masonicis*, 26 XI 1983. AAS 76(1984), s. 300, tekst polski w: *W trosce o pełnię wiary*, s. 209. Na temat stowarzyszeń masońskich istnieje bardzo bogata literatura. Zagadnienie to szeroko opracował m.in. A. Zwoliński (*Wokół masonerii*, Kraków 1995); zob. także: S. K r a j s k i, *Masoneria polska*

stowarzyszeń masońskich, znajdują się w grzechu ciężkim i nie mogą przystępować do Komunii świętej”, ponieważ – jak podkreśla dalej – zasady tego rodzaju stowarzyszeń są nie do pogodzenia z nauką Kościoła i dlatego przynależność do nich została zakazana. Na wątpliwości, jakie pojawiły się po promulgacji Kodeksu, Kongregacja odpowiedziała, że brak wyraźniej wzmianki o stowarzyszeniach masońskich wynika z przyjętego kryterium redakcyjnego Kodeksu, które zachowano także co do innych stowarzyszeń tak samo pominiętych w Kodeksie milczeniem. Kongregacja zwróciła również uwagę na fakt, iż lokalne władze kościelne nie mają prawa osądu natury stowarzyszeń masońskich, który implikowałby uchylenie tego, co wyżej ustalono i co zostało zawarte w deklaracji z 17 lutego 1981 r.⁴⁹ Jeżeli więc wiadomo, że ktoś bez wątpienia jest członkiem takiego stowarzyszenia, zgodnie z deklaracją znajduje się w grzechu ciężkim jawnym i nie należy dopuszczać go do Komunii świętej⁵⁰. Pewne wątpliwości budzi natomiast sytuacja, w której wierny należy do stowarzyszenia masońskiego nie działającego przeciwko Kościołowi⁵¹. Kodeks Prawa Kanonicznego z 1917 r. wprost zabraniał katolikom przynależności do stowarzyszeń masońskich i im podobnych pod karą ekskomuniki zarezerwowanej Stolicy Apostolskiej w sposób zwyczajny⁵². Jednakże z odpowiedzi Kongregacji Doktryny Wiary opublikowanej w 1974 r. wynikało, iż mogą istnieć stowarzyszenia masońskie, które nie działają przeciwko Kościołowi⁵³, a w 1981 r. Kongregacja ta podkreśliła jednoznacznie, iż lokalnym władzom kościelnym nie wolno wydawać publicznych osądów co do natury jakiegoś stowarzyszenia masońskiego i utrzymuje w mocy dotychczasową dyscyplinę kanoniczną w tej materii.

1993, Warszawa 1993; t e n z e, *Masoneria polska i okolice*, Warszawa 1997; J. S a l i j, *Pytania nieobojętne*, Poznań 1997, s. 250-254; M. P a s t u s z k o, *Najświętsza Eucharystia według Kodeksu Prawa Kanonicznego Jana Pawła II*, Kielce 1997, s. 154-155.

⁴⁹ *Sacra Congregatio pro Doctrina Fidei, Declaratio de canonica disciplina quae sub poena excommunicationis vetat ne catholici nomen dent sectae Massonicae aliisque eiusdem generis associationibus*, 17 II 1981, AAS 73(1981), s. 240-241, tekst polski: *W trosce o pełnię wiary*, s. 174-175.

⁵⁰ H e n d r i k s, „*Ad sacram communionem ne admittantur...*”, s. 174.

⁵¹ Por. KPK 1983, kan. 1374: „Kto zapisuje się do stowarzyszenia działającego w jakikolwiek sposób przeciwko Kościołowi, powinien być ukarany sprawiedliwą karą; kto zaś popiera tego rodzaju stowarzyszenie lub nim kieruje, powinien być ukarany interdyktem”. Por. też: *W trosce o pełnię wiary*, s. 174.

⁵² CIC 1917, can. 2335: „Nomen dantes sectae massonicae aliisque eiusdem generis associationibus quae contra Ecclesiam vel legitimas civiles potestates machinantur, contrahunt ipso facto excommunicationem Sedi Apostolicae simpliciter reservatam”.

⁵³ *Notificatio diei 18 Iulii 1974 r.*, [w:] *Leges Ecclesiae*, vol. V, nr 4309, kol. 6835.

Zgodnie z obowiązującym od 1983 r. prawem przynależność wiernego do stowarzyszenia masońskiego objęta jest normą kan. 915 i z tej racji nie może on przystępować do Komunii świętej, dopóki pozostaje w tego rodzaju stowarzyszeniu.

IV. WIERNY NALEŻĄCY DO PARTII KOMUNISTYCZNYCH

W 1949 r. Kongregacja Świętego Oficjum ustosunkowała się do wiernych zapisujących się do partii komunistycznych, gdyż zwrócono się do Kongregacji z trzema pytaniami:

1. Czy wolno zapisywać się do partii komunistycznej lub sprzyjać tej partii?

2. Czy wolno drukować, rozpowszechniać lub czytać książki, czasopisma, dzienniki, ulotki, które popierają naukę lub działalność komunistów, lub też posyłać swoje opracowania do druków w tych pismach?

3. Czy wolno dopuszczać do Komunii świętej wiernych, o których mowa w pytaniu 1 i 2, świadomie i dobrowolnie w ten sposób postępujących? Odpowiedź na wszystkie trzy pytania była negatywna, z uzasadnieniem, że komunizm opiera się na przesłankach materialistycznych i jest przeciwny wierze chrześcijańskiej⁵⁴. Wiernych tych nie można dopuszczać do sakramentów, jak długo trwają w stanie grzechu ciężkiego. Z odpowiedzi tej wynika, iż wiernych należy niekiedy dopuścić do Komunii świętej, jeśli zapisali się do partii nieświadomie lub pod przymusem. W pewnych przypadkach bowiem może istnieć wpis czysto materialny, np. kiedy do zapisania się do partii komunistycznej zmuszani byli robotnicy czy inne osoby, które chciały utrzymać swój status zawodowy⁵⁵. Jeżeli nie jest pewne, że przynależność do partii jest formalna (świadoma, w sposób wolny), wówczas wiernego należy dopuścić⁵⁶. Kongregacja Świętego Oficjum 11 sierpnia

⁵⁴ Congregatio S. Officii, *Decretum „Quaesitum est”*, 1 VII 1949, AAS 41(1949), s. 334; zob. P i u s P P. XI, *Litterae encyclicae „Divini Redemptoris”*, AAS 29(1937), s. 65-106.

⁵⁵ Na przykład M. Pastuszko (*Najświętsza Eucharystia*, s. 153) pisze, iż stosowanie dekretu Kongregacji w Polsce było utrudnione, ponieważ „komunizm w naszym kraju opierał się na kłamstwie i zniewalaniu, a poszczególni członkowie partii komunistycznych, a także sprzyjający tym partiom właściwie nie wiedzieli, co czynią, i nie byli wolni w postępowaniu”.

⁵⁶ H e n d r i k s. „*Ad sacram communionem ne admittantur...*”, s. 175. Warto przypomnieć, iż wpis materialny następuje wówczas, gdy chodzi o przynależność bierną, która następuje z przyczyny proporcjonalnie poważniejszej i nie jest aktem wewnętrznie złym. Jeżeli natomiast przynależność formalna jakiegось wiernego do partii komunistycznej nie jest noto-

1949 r. wydała deklarację, na mocy której nie wykluczyła celebrowania małżeństwa komunistów, „zważywszy na szczególną naturę sakramentu małżeństwa”⁵⁷.

V. OBŁOŻENI EKSKOMUNIKĄ I INTERDYKTEM

Ekskomunikowanemu lub podlegającemu interdyktowi po wymierzeniu lub deklaracji kary nie zezwala się na przyjęcie Komunii świętej zgodnie z kan. 915 oraz kan. 1331 § 1 nr 2, a także kan. 1332⁵⁸. Kary *ferendae sententiae* nie są wymierzane, jeśli „[...] zewnętrzne naruszenie ustawy lub nakazu nie jest ciężko poczytalne na skutek winy umyślnej lub nieumyślnej” (kan. 1321 § 1). Przy zaistnieniu więc tych sankcji wierny nie powinien zostać dopuszczony do Komunii świętej. Sytuację wyjątkową stanowi tu oczywiście niebezpieczeństwo śmierci wiernego. Zgodnie z kan. 1352 § 1 zakaz przyjmowania sakramentów lub sakramentaliów ulega zawieszeniu tak długo, jak

ryczna, to kapłan może udzielić mu Komunii świętej, jeśli publicznie o nią prosi. Zob. P. Palazzini, *Communismus*, [w:] *Dictionarium morale et canonicum*, red. P. Palazzini, t. I, Roma 1962, s. 797; KPK 1983, kan. 1374.

⁵⁷ Congregatio S. Officii, *Declaratio de communistarum matrimonii celebratione*, 11 VIII 1949, AAS 41(1949), s. 427-428. Według tej deklaracji, zważywszy na szczególną naturę sakramentu małżeństwa, którego szafarzami są sami kontrahenci, a kapłan pełni tylko funkcję świadka z urzędu, można asystować przy małżeństwach komunistów zgodnie z can. 1065. 1066 CIC.

⁵⁸ Kan. 1331 § 1 nr 2: „Ekskomunikowanemu zabrania się [...] sprawować sakramenty i sakramentalia oraz przyjmować sakramenty”; kan. 1332: „Ukarany interdyktem jest związany zakazami, o których mowa w kan. 1331 § 1 nr 1 (zabrania się jakiegokolwiek udziału w posługiwaniu, w sprawowaniu ofiary eucharystycznej lub w jakichkolwiek innych obrzędach kultu) i nr 2: jeśli zaś interdykt został wymierzony lub deklarowany, należy zastosować przepis kan. 1331 § 2 nr 1 (jeśli ekskomunika została wymierzona lub deklarowana, przestępca gdyby chciał działać wbrew postanowieniu § 1, nr 1, powinien być usunięty albo czynność liturgiczna przerwana, chyba że przeszkadza temu poważna racja. Szerzej na temat ekskomuniki i interdyktu zob. M. A. Myrczak, *Ekskomunika*, Warszawa 1959; t e n ̇ e, *Interdykt*, Warszawa 1960; J. Krucowski, F. Lempa, *Sankcje w Kościele*, [w:] *Komentarz do Kodeksu Prawa Kanonicznego*, t. IV, Lublin 1987, s. 163-170; por. także: S. Kotzula, *Zur Excommunication im CIC. Eine Definitionsmöglichkeit vom Communiobegriff her*, „Archiv für katholisches Kirchenrecht” 156(1987), s. 437-440; L. Gerosa, *Ist die Excommunication eine Strafe?*, tamże 154(1985), s. 83-120; J. Syryjczyk, *Pojęcie ekskomuniki w świetle zadań pastoralnych Kościoła w Projekcie Prawa Kanonicznego z 1973 r. oraz w Kodeksie Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, „Prawo Kanoniczne”, 32(1989), nr 1-2, s. 127-156, t e n ̇ e, *Kara ekskomuniki a pełna wspólnota kościelna wg Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.*, tamże, 33(1990), nr 3-4, s. 172-196.

długo winny znajduje się w niebezpieczeństwie śmierci⁵⁹. Natomiast cenzura *latae sententiae*, która nie została deklarowana ani też nie jest notoryczna w miejscu przebywania przestępcy, o tyle zostaje zawieszona w całości lub w części, o ile wierny nie może jej zachować bez niebezpieczeństwa poważnego zgorznięcia lub zniesławienia⁶⁰. Norma tego kanonu uściśla przepis ogólny zawarty w kan. 916, odnoszący się do możliwości przystąpienia do Komunii świętej w stanie grzechu ciężkiego w sytuacji gdy istnieje poważna racja i nie ma możliwości wyświadczenia się⁶¹. W przypadku cenzury kościelnej *latae sententiae* nie deklarowanej niebezpieczeństwo poważnego zgorznięcia lub zniesławienia podawane jest tu za ważny powód, który zawiesza obowiązek przestrzegania kary, chyba że kara jest notoryczna w miejscu, gdzie przebywa przestępca. Jeśli kara zostaje wymierzona lub deklarowana przez władzę kościelną, zakaz uczestnictwa w Eucharystii obowiązuje także na forum zewnętrznym i zakazuje się, by ekskomunikowany lub podlegający interdiktowi dopuszczony był w tym przypadku do Komunii świętej.

Zagadnienie dotyczące dopuszczania wiernych katolików do Komunii świętej stanowiło zawsze problem trudny. Stanowisko Kościoła wydaje się być surowe, lecz uzasadnione niezmienną jego nauką. Katolicy znajdujący się w takiej sytuacji powinni mieć zawsze świadomość tego, że nie jest to nauka nowa czy zaostrzenie dyscypliny kościelnej i że to nie Kościół ogranicza ich w uprawnieniach, ale oni sami pozbawiają się tego prawa.

⁵⁹ Por. też kan. 1335 KPK 1983: „Jeżeli cenzura zabrania sprawowania sakramentów lub sakramentaliów albo podejmowania aktów rządzenia, zakaz zostaje zawieszony, ilekroć jest to konieczne do udzielenia posługi wiernym znajdującym się w niebezpieczeństwie śmierci; jeśli cenzura wiążąca mocą samego prawa nie została deklarowana zakaz ulega ponadto zawieszeniu, ilekroć wierny prosi o sakrament lub o sakramentalia bądź o akt rządzenia; wolno zaś o to prosić z jakiegokolwiek słusznej przyczyny”.

⁶⁰ Zob. kan. 1352 § 2 KPK 1983.

⁶¹ Zob. H e n d r i k s, „*Ad sacram communionem ne admittantur...*”, s. 170; H u e l s, *The Most Holy Eucharist*. [w:] *The Code of Canon Law*, s. 653.

PERMITTING THE FAITHFUL CATHOLIC THE HOLY COMMUNION
SUBJECT TO THE NORM CAN. 915 CIC

S u m m a r y

The paper discusses the issue of allowing the faithful to receive the Holy Communion subject to the norm Can. 915 CIC. We mean here those who are obstinate in their open mortal sin and are burdened by the excommunication or interdict after the punishment had been meted out or declared. The paper discusses, among other things, the problem of permitting the persons living in the so-called *unio irregularis* to receive the Holy Communion, and the faithful belonging to masonry and communist parties.

Translated by Jan Kłos